

HET VOORKOMEN EN DE STATUS VAN DE WITVLEUGELSTERN *CHLIDONIAS LEUCOPTERUS* IN NEDERLAND

The occurrence and the status of the White-winged Black Tern *Chlidonias leucopterus* in The Netherlands

C. J. G. SCHARRINGA en J. F. DE MIRANDA

INLEIDING

Enkele jaren geleden had de Witvleugelstern in Nederland nog de status van dwaalgast. De Avifauna van Nederland (1970) vermeldt 12 bevestigde en tenminste 16 onbevestigde waarnemingen. In de jaren 1969-1974 werden tenminste 22 nieuwe gevallen bekend en werd de status gewijzigd in onregelmatige gast.

In 1975 zochten wij vrij intensief naar Witvleugelsterns tussen de grote aantallen Zwarte Sterns in Zuidelijk Flevoland, met als resultaat de waarnemingen van een zevental verschillende individuen, een opmerkelijk aantal voor een onregelmatige gast.

In Nederland werden onvolwassen vogels voor het eerst in 1972 gemeld. In Groot-Brittannië waar de soort een „scarce migrant” is, vormen onvolwassen vogels al vele jaren het merendeel van de in het najaar waargenomen Witvleugelsterns. Vooral dit verschil en het grote aantal waarnemingen in 1975, is voor ons aanleiding om het voorkomen in Nederland nader te analyseren en te vergelijken met het voorkomen in Groot-Brittannië.

METHODE

Voor de analyse van het voorkomen in Nederland hebben wij ons beperkt tot de waarnemingen, welke tot en met 1968 staan vermeld in de Avifauna van Nederland (1970) en na 1968 in de rubriek „Ornithologie van Nederland” in Limosa, en voorts tot de recente waarnemingen, aanwezig in het Archief van de C.N.A. Bovendien zijn uitsluitend waarnemingen vanaf 1958 in nadere beschouwing genomen, daar de Witvleugelstern sinds het eind van de 50-er jaren vrijwel jaarlijks in ons land is waargenomen en de waarnemingen van Groot-Brittannië vanaf dat jaar gemakkelijk zijn te achterhalen.

Bij alle waarnemingen hebben wij ons steeds beraden omtrent het minimum aantal Witvleugelsterns dat in eenzelfde periode in een gebied aanwezig was. Het probleem van individuele herkenning doet zich vooral voor in het najaar doordat Witvleugelsterns in het voorjaar meestal slechts kort in één en hetzelfde gebied verblijven. De problematiek is het grootst bij onvolwassen vogels; terwijl volwassen vogels in het najaar vaak individueel door verschil in ruistadium zijn te onderscheiden. Wij zijn, met betrekking

tot onvolwassen vogels, voorzichtig te werk gegaan en hebben bijvoorbeeld in Zuidelijk Flevoland alleen vogels van ver uit elkaar gelegen plaatsen als verschillend beschouwd, ons hierbij tevens realiserend dat de kans om in een dergelijk geval eenzelfde individu te midden van duizenden Zwarte Sterns terug te vinden, veel kleiner mag worden geacht dan de kans op het waarnemen van een ander individu.

Voor een vergelijking met Groot-Brittannië werd als basis gekozen de studie van Sharrock (1974) die het voorkomen van een aantal „scarce migrant birds” in de jaren 1958-1967 analyseerde. Gegevens uit de jaren 1968-1975 werden verzameld uit de rubriek „Report on rare birds in Great Britain” die jaarlijks verschijnt in *British Birds*.

De gegevens worden primair weergegeven in tabellen of grafieken. Deze tonen enerzijds de trend van de waarnemingen over de verschillende jaren, en anderzijds, in navolging van Sharrock, de verdeling van de waarnemingen over „zevende daagse perioden” binnen een jaar.

Het aantal waargenomen individuen per jaar is onderverdeeld in twee categorieën: waargenomen vóór 2 juli (verder voorjaar genoemd) en waargenomen vanaf 2 juli (verder najaar genoemd). Deze grens van 2 juli valt samen met de grens van twee zevendaagse perioden en houdt verband met het feit dat de eerste Zwarte Sterns meestal in de eerste week van juli in Nederland op doortrek verschijnen.

De waarnemingen uit het najaar zijn onderverdeeld in twee categorieën: volwassen vogels (tenminste 1 jaar oud) en onvolwassen vogels. Witvleugelsterns waarvan de leeftijd niet meer is te achterhalen, zijn buiten beschouwing gelaten.

Bij het weergeven van een seizoenverdeling heeft het gebruik van zevendaagse perioden het grote voordeel dat een weekend-effect wordt vermeden. Er worden 2 seizoenverdelingen gegeven, namelijk één van alle waarnemingen en één van de najaarswaarnemingen, met volwassen en onvolwassen vogels gescheiden. Bij de waarnemingen van individuen, die langere tijd op eenzelfde plaats verbleven, geldt bij de seizoenverdeling alleen de datum waarop de vogel(s) voor het eerst werd(en) waargenomen. Ook Sharrock hanteerde deze regel, waarbij de vraag wanneer ze zijn verschenen, centraal staat.

HET VOORKOMEN IN NEDERLAND

De eerste Witvleugelstern in ons land werd op 5 mei 1933 waargenomen. In de volgende jaren tot en met 1957 werden 11 gevallen (17 individuen) bekend. In al deze gevallen waren het volwassen vogels. Het merendeel werd waargenomen in het voorjaar. In de jaren 1958-1975 werd de soort vrijwel jaarlijks gemeld; er ontbreken alleen waarnemingen uit de jaren 1961, 1966 en 1967.

Tabel 1
Tabel 1

jaar year	1958	'59	'60	'61	'62	'63	'64	'65	'66	'67	'68	'69	'70	'71	'72	'73	'74	'75	totaal sum
voorjaar spring			2			1	1	3			1	2	4	2			1		17
najaar autumn	2	4			1	3					2	3	1	3	5	2	7	12	45
totaal sum	2	4	2	—	1	4	1	3	—	—	3	5	5	5	5	2	8	12	62

Tabel 1. Het aantal Witvleugelsterns in voorjaar resp. najaar in Nederland in 1958-1975.

Table 1. Annual pattern of the White-winged Black Tern in spring and autumn in the Netherlands during 1958-1975.

Aanvankelijk is het aantal waargenomen Witvleugelsterns in het voorjaar nagenoeg gelijk aan het aantal in het najaar. De laatste jaren neemt het aantal in het najaar duidelijk toe, terwijl er slechts één voorjaarswaarneming is.

Van de 45 in het najaar waargenomen vogels kon van 40 de „leeftijd” worden achterhaald. De verdeling over de jaren is weergegeven in tabel 2.

Tabel 2
Table 2

jaar year	1958-'67	'68	'69	'70	'71	'72	'73	'74	'75	totaal sum
volwassen adult	8	2	2	1	2	2	2	2	5	26
onvolwassen immature						2		5	7	14

Tabel 2. Het aantal volwassen en onvolwassen Witvleugelsterns in het najaar in Nederland in 1958-1975.

Table 2. Annual pattern of adult and immature autumn White-winged Black Terns in the Netherlands during 1958-1975.

De eerste onvolwassen Witvleugelsterns werden in 1972 in Zuidelijk Flevoland waargenomen. De onvolwassen vogels van 1974 en 1975 werden waargenomen in Oostelijk en Zuidelijk Flevoland en bij de Kreekraksluizen (Zeeland).

De eerder opgemerkte toename van de waarnemingen in het najaar valt samen met de meldingen van onvolwassen vogels die slechts door enkele waarnemers zijn waargenomen. Neemt men hierbij tevens het mogelijke probleem van de herkenning, dan kan men zich afvragen of onvolwassen Witvleugelsterns in de jaren vóór 1972 werkelijk hebben ontbroken.

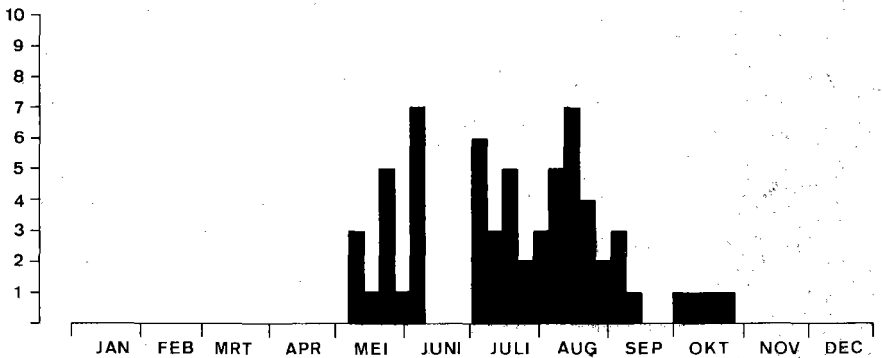

Fig. 1. Seizoenverdeling van de in Nederland waargenomen Witvleugelsterns in 1958-1975.
 Fig. 1. Seasonal pattern of the White-winged Black Tern in The Netherlands during 1958-1975.

Er zijn twee perioden te onderscheiden waarin de Witvleugelstern in Nederland voorkomt. Een vrij korte periode in het voorjaar, waarin de soort in grote delen van Midden- en Oost-Europa doortrekt van tropisch Afrika naar de broedgebieden, en een langere periode in het najaar.

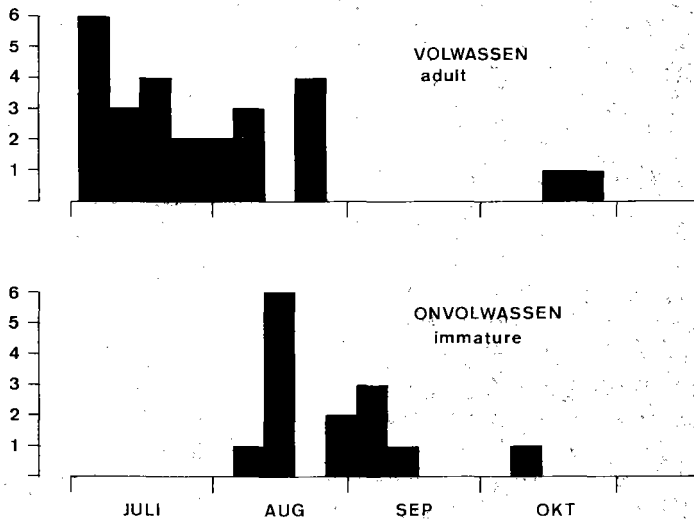

Fig. 2. Seizoenverdeling van volwassen en onvolwassen Witvleugelsterns in het najaar in Nederland in 1958-1975.
 Fig. 2. Seasonal pattern of adult and immature autumn White-winged Black Terns in The Netherlands during 1958-1975.

Volwassen vogels worden in het najaar vrijwel uitsluitend gemeld in juli en augustus; er zijn twee oktobergevallen, waarvan de vogels tot ver in november aanwezig waren. Zover wij hebben kunnen nagaan, zijn er tot op heden nog nooit volwassen vogels in winterkleed in Nederland waarge-

nomen. Alle volwassen vogels, zelfs die in november, vertoonden nog sporen van het zomerkleed.

Onvolwassen vogels blijken enkele weken later te arriveren dan de volwassen vogels. Dit is eveneens het geval bij de doortrekkende Zwarte Sterns.

HET VOORKOMEN IN GROOT-BRITANNIË

In Groot-Brittannië is de Witvleugelstern een „scarce migrant”. Het merendeel van de waarnemingen is afkomstig uit Oost- en Zuidoost-Engeland.

Tabel 3
Table 3

jaar year	1958	'59	'60	'61	'62	'63	'64	'65	'66	'67	'68	'69	'70	'71	'72	'73	'74	'75	totaal sum
voorjaar spring	1	5	6	6	2		5	2	1	3	1	2	10	4	6	7		4	65
najaar autumn	2	4	3	1	5	5	13	3	9	13	23	11	26	14	6	12	11	10	171
totaal sum	3	9	9	7	7	5	18	5	10	16	24	13	36	18	12	19	11	14	236

Tabel 3. Het aantal Witvleugelsterns in voorjaar resp. najaar in Groot-Brittannië in 1958-1975.
Table 3. Annual pattern of the White-winged Black Tern in spring and autumn in Great Britain during 1958-1975.

Het totaal aantal waargenomen Witvleugelsterns in het beschouwde tijdvak is nagenoeg vier maal zo groot als dat in Nederland. Van de 171 in het najaar waargenomen vogels is van 25 de „leeftijd” niet bekend. De verdeling over de jaren van de overblijvende 146 is gegeven in tabel 4.

Tabel 4
Table 4

jaar year	1958-'67	'68	'69	'70	'71	'72	'73	'74	'75	totaal sum
volwassen adult	18	3	2	8	3		1		2	37
onvolwassen	31	11	9	16	10	6	7	11	8	109

Tabel 4. Het aantal volwassen en onvolwassen Witvleugelsterns in het najaar in Groot-Brittannië in 1958-1975.

Table 4. Annual pattern of adult and immature autumn White-winged Black Terns in Great Britain during 1958-1975.

De seizoenverdeling komt in grote lijnen overeen met die van de Nederlandse waarnemingen.

DISCUSSIE EN CONCLUSIE

Bij de vergelijking tussen Groot-Brittannië en Nederland, speelt het najaar een veel belangrijker rol dan het voorjaar. De discussie zal daarom tot het najaar worden beperkt.

Een eerste vraag hierbij is de herkomst van de in Nederland waargenomen Witvleugelsterns. De dichtstbijgelegen broedgebieden liggen in Polen en Hongarije. Hongarije ligt nogal afgeschermd door hoge gebergten, vooral in het westen en noorden, en het ligt daarom niet voor de hand dit gebied te beschouwen als de „leverancier” van de in Nederland verschijnende Witvleugelsterns. Polen ligt wat deze factor betreft veel gunstiger. De in ons land doortrekkende Zwarte Sterns moeten, gezien de enorme aantallen (vele 10.000-en), voor een belangrijk deel uit Polen of nog oosterlijker gelegen gebieden afkomstig zijn.

Het lijkt ons dan ook, dat de in ons land verschijnende Witvleugelsterns meetrokken met Zwarte Sterns, mede gezien het feit dat in de eerste helft van juli verschillende malen Witvleugelsterns werden waargenomen in groepen pas gearriveerde Zwarte Sterns. Ook de in Groot-Brittannië verschijnende vogels zullen eerder uit genoemde herkomstgebieden afkomstig zijn dan uit Hongarije.

Dat het totaal aantal in het najaar waargenomen Witvleugelsterns in Groot-Brittannië groter is dan dat in Nederland, is ten dele wel te verklaren; men kan hierbij denken aan het verschil in aantal waarnemers. Beschouwt men echter de jaren afzonderlijk, dan valt op dat de verschillen in het najaar van 1974 en 1975 gering zijn. De komende jaren zal moeten blijken of dit geringe verschil van incidentele aard is.

Over de aantallen volwassen en onvolwassen vogels in het najaar is het volgende op te merken. In Groot-Brittannië zijn relatief meer onvolwassen Witvleugelsterns waargenomen dan in Nederland. Dit verschil is vooral duidelijk in het tijdvak 1958-1971: Groot-Brittannië 34 volwassen en 77 onvolwassen tegen 15 volwassen en GEEN onvolwassen vogels in Nederland. Bedenkt men hierbij dat alle 14 tot en met 1975 in Nederland gemelde onvolwassen Witvleugelsterns slechts door een „handvol” waarnemers zijn waargenomen, dan lijkt het vrij zeker dat onvolwassen Witvleugelsterns in de jaren vóór 1972 over het hoofd zijn gezien.

Op grond van deze constatering en op grond van het feit dat de soort sinds 1968 jaarlijks in ons land is waargenomen, zijn de auteurs van mening dat de status van de Witvleugelstern gewijzigd dient te worden in doortrekker.

SUMMARY

Although the White-winged Black Tern, *Chlidonias leucopterus*, was considered to be a straggler (Avifauna van Nederland 1970), at present the status in the Netherlands is that of an irregular visitor. Up to and including 1971 immature birds have not been recorded in the Netherlands, although since many years immature birds are the greater part of autumn White-

winged Black Terns in Great Britain. This contrast and the increasing number of records were a reason to analyse the occurrence in the Netherlands and to compare the data with the picture from Great Britain.

The annual pattern of White-winged Black Terns in the Netherlands and the annual pattern of adult and immature birds during 1958-1975 are shown in Table 1 and Table 2. The seasonal patterns of the records are shown in Figure 1 and Figure 2.

Comparing the Dutch records with the data from Great Britain, a great contrast is found in the ratio adult/immature in the autumn records. This is most striking in the records from 1958-1971 when in the Netherlands only adult White-winged Black Terns were recorded. As all immature birds recorded during 1972-1975 were observed by a few observers only, it looks obvious that immature birds were not recognised in the years before 1972. This and the fact that the species was recorded every year during 1968-1975 is a reason why the authors propose to change the status in that of a migrant.

LITERATUUR

Commissie voor de Nederlandse Avifauna, De. 1970. Avifauna van Nederland. Leiden.

Sharrock, J. T. R. 1974. Scarce migrant birds in Britain and Ireland. Berkhamsted.

C. J. G. Scharringa, Steenen Camer 34, De Bilt (post Bilthoven); J. F. de Miranda, Johan van Oldenbarneveltlaan 34-1, Zeist.